

عزاداری؛ باید‌ها و نباید‌ها

محمدحسین فکور*

مقدمه

واقعه عاشورا، پرچمی است افراشته بر بلندترین قله‌های انسانیت، و نوری است جان‌بخش که روح و جان مؤمنان و دوستانش را نوازش می‌دهد. ندای حسینی «هَلْ مِنْ نَاصِرٍ يَنْصُرُنِي»، به همگان می‌آموزد که خواری در برابر ستم‌پیشگان، در مرام سروقامتان جایی ندارد و آدمی را نسزد که جز در برابر معبود خویش سر تعظیم فرود آورد. علاقه‌مندان به سرور آزادگان نیز به پاس این حماسه در طول تاریخ، از عزاداری برای حضرت غافل نبوده‌اند.

بهترین روش عزاداری، آن است که به دور از افراط و تفریط و طبق موازین شرع صورت گیرد و به بیان مصایب، ابعاد شخصیت و قیام امام علیه السلام پرداخته شود. این نوع عزاداری، بایستگی‌های دارد که در نوشتار پیش رو به برخی از آنها اشاره می‌شود.

---

* پژوهشگر حوزه علمیه قم.

الف. بایسته‌های محتوایی عزاداری

۱. عقلانیت

از جمله آسیب‌های عزاداری، غیرعقلانی نشان‌دادن آن است؛ یعنی با تمرکز بر اعمال ظاهری عزاداری، آن را از حقیقت تهی‌سازیم و حرکت‌ها و رفتارهایی ناپسند انجام دهیم که نه‌تنها با عقل سلیم همخوانی ندارد، بلکه با احساسات انسانی نیز ناسازگار است؛ اعمالی همچون: قمه‌زدن، راه‌رفتن روی آتش، غلط‌خوردن روی شیشه‌های شکسته و کارهایی از این دست. این امر، سبب می‌گردد که برخی عزاداری را غیرمنطقی و مجنونانه بپندارند. دکتر تیجانی می‌نویسد:

«یکی از علمای گذشته می‌فرمود: شمشیرهایی که در گذشته شیعیان آن را در برابر ظالمان بلند می‌کردند، امروز برای زدن به سرهای خود، از آن استفاده می‌کنند؛ تاجایی که انگلیسی‌ها مقدار زیادی شمشیر، در میان دسته‌های عزاداری در کربلا تقسیم می‌کردند.»^۱

طبق گزارش‌ها، برخی عزاداران به سروصورت خود می‌زنند و یا قلاده به گردن می‌اندازند و هیئت عزاداری دیوانگان تشکیل می‌دهند. بدیهی است که این کارها، مخالف آموزه‌های دینی است. اگر این نوع اعمال در عزاداری‌ها مشروعیت داشت، امامان نیز بر آن تأکید می‌نمودند. در مراسم عزاداری باید شور و شعور مکمل یکدیگر باشند و حتی بیشتر به خرد و دانایی توجه شود؛ زیرا عقل، عشق‌ساز است؛ چنان‌که در کربلا یاران امام پیش از آنکه عاشق‌ترین‌ها باشند، عاقل‌ترین انسان‌ها بودند. راه عشق، از عقل می‌گذرد؛ یعنی عشق حقیقی، مبتنی بر عقل و معرفت است و تا معرفت حاصل نشود، عشق و علاقه

۱. محمد تیجانی، اهل بیت علیهم‌السلام کلید مشکل‌ها، ص ۱۸۶.

ایجاد نمی‌گردد. امام حسین علیه السلام فرمود: «ای مردم! خداوند، موجودات را جز برای شناخت خودش خلق نکرد و چون او را شناختند، باید او را عبادت کنند و با عبادت او، از عبادت غیر او، بی‌نیازی جویند.»^۱

متأسفانه، امروزه برخی عزاداری‌ها بر اساس احساسات و سلیقه‌ها و بدون موازین شرع صورت می‌گیرد. این رویکرد، سبب شده که عزاداری‌ها زیر سؤال رفته و به صورت غیرمنطقی نمود پیدا کند. کافی است، سری به پایگاه‌های اینترنتی بزنی و ببینند دشمنان چطور از قمه‌زنی بر ضد اسلام استفاده می‌کنند. در شبکه‌های تلویزیونی و رسانه‌های مخالف اسلام در سراسر جهان، با استناد به صحنه‌های قمه‌زنی که در برخی کشورهای اسلامی، نظیر پاکستان و عراق معمول است، تولیدات بسیاری را تهیه کرده‌اند که در آنها چهره‌ای خشن و زشت از اسلام معرفی شده است. شاید به همین دلیل باشد که مقام معظم رهبری، فتوا به حرمت قمه‌زنی داده است:

«قمه‌زنی، علاوه بر اینکه از نظر عرفی از مظاهر حزن و اندوه محسوب نمی‌شود و سابقه‌ای در عصر ائمه علیهم السلام و زمان‌های بعد از آن ندارد و تأییدی هم به شکل خاص یا عام از معصوم علیه السلام در مورد آن نرسیده است، در زمان حاضر، موجب وهن و بدنام شدن مذهب می‌شود. بنابراین، در هیچ حالتی جایز نیست و هر کاری که برای انسان ضرر داشته و یا باعث وهن دین و مذهب گردد، حرام است و مؤمنین باید از آن اجتناب کنند.»^۲

استاد مطهری رحمته الله علیه باور دارد که جریان کربلا پیش از آنکه جریان عاطفه و شور باشد، جریان عقل و منطق است. ایشان ضمن ردّ حضور امّ لیلیا در کربلا

۱. شیخ صدوق، علل الشرائع، ج ۱، ص ۹.

۲. آیت‌الله خامنه‌ای، أجوبة الإستفتانات، س ۱۴۵۹ و ۱۴۶۰.

می‌گوید: «...یکی از معروف‌ترین قضایایی که حتی یک تاریخ‌به‌آن‌گواهی نمی‌دهد، قصه لیلا، مادر حضرت علی اکبر است. البته ایشان مادری به نام لیلا داشته‌اند؛ ولی یک مورخ نگفته است که لیلا در کربلا بوده است؛ اما چقدر ما روضه لیلا و علی اکبر خواندیم؛ روضه آمدن لیلا به بالین علی اکبر!...

خیز ای بابا از این صحرا رویم   نک به سوی خیمه لیلا رویم^۱

اگرچه امروزه روحانیان محترم چنین مطالبی را مطرح نمی‌کنند، اما متأسفانه، برخی مداحان که به‌تازگی وارد عرصه مداحی شده‌اند، دامادی حضرت قاسم را مطرح کرده، به آن دامن می‌زنند؛ این در حالی است که دامادی قاسم، نه در تاریخ کربلا وجود داشته و نه با عقل همسویی دارد؛ چگونه امکان دارد در سخت‌ترین لحظه‌های جنگ، امام که عاقل‌ترین انسان است، کار خلاف عقل را انجام دهد!

۲. استفاده از منابع معتبر

عاشورا، سرمایه عظیم و تاریخ‌ساز است که با آموزه‌های اسلامی گره خورده است. درستی یا نادرستی این حادثه، ارتباط به اسلام دارد. از این رو، باید مطالب آن مستند و در منابع دست‌اول و معتبر ذکر شده باشد؛ در غیر این صورت، مسائل دروغ، جایگزین واقعیت‌ها می‌گردد. در خصوص منابع معتبر درباره حادثه کربلا جهت مراجعه مداحان و سخنرانان، می‌توان به کتاب‌هایی مانند: ارشاد شیخ مفید، مقتل ابی‌مخنف و لهوف ابن طاووس، اشاره کرد. همان‌گونه که پیشینیان از این کتاب‌ها استفاده کرده، حتی از روی آنها روضه می‌خواندند. همین امر، سبب شده بود مطالب کذب یا تحریف‌شده وارد روضه سیدالشهداء علیه‌السلام

۱. مرتضی مطهری، مجموعه آثار استاد شهید مطهری، ج ۱۷، ص ۷۶.

نشود؛ درحالی که امروزه نکاتی گفته می‌شود که در این منابع وجود ندارد و همین امر، موجب شده مطالب غیرواقعی وارد تاریخ عاشورا گردد. برخی نیز به بهانه‌هایی مثل اینکه بعضی مطالب در فلان کتاب (غیرمعتبر) آمده است و یا این مطالب، زبان حال است، هرچه دلشان می‌خواهد، می‌گویند. هیچ‌گاه نباید در بیان واقعه عاشورا از کتاب‌های غیرمعتبر استفاده کنیم و به بهانه عزاداری و اشک‌گرفتن از مردم، بر مبنای زبان حال امام و یاران ایشان، هرچه خواستیم بگوییم؛ بلکه زبان حال‌گویی برای هرکسی، به حسب شأن اوست. بیان زبان حال امام حسین علیه السلام و حضرت زینب علیها السلام باید درخور منزلت و همسو با سیره آنان باشد. امام علی علیه السلام فرمود: «هیچ‌کسی را نمی‌توان با آل محمد قیاس کرد.»^۱ متأسفانه، در این زمینه برخی تحریف‌ها در ماجرای عاشورا اتفاق افتاده است. استاد مطهری رحمته الله به جریان دامادی حضرت قاسم علیه السلام اشاره نموده، می‌نویسد:

«... از این بالاتر، می‌گویند: در همان گرماگرم روز عاشورا که می‌دانیم مجال نمازخواندن هم نبود و امام نماز خوف خواند، امام فرمود: حجله عروسی راه بیندازید؛ من می‌خواهم عروسی قاسم را با یکی از دخترهایم، لااقل شبیه‌اش هم شده، در اینجا ببینم. - حالا، قاسم یک بچه سیزده‌ساله است - چرا؟ آخر آرزو دارم. آرزو را که نمی‌توانم به گور ببرم!

شما را به خدا ببینید! یک حرفی است که اگر به زن دهاتی بگویی، به او برمی‌خورد. گاهی از یک افراد خیلی سطح پایین [می‌شنویم که] من آرزو دارم عروسی پسر را ببینم، عروسی دخترم را ببینم... این مرد عالم، حاجی نوری، می‌گوید: اول کسی که این [قضیه] را در کتابش نوشته است، ملاحسین کاشفی

۱. محمد صحتی سردرودی، عاشورا پژوهی، ص ۴۷۸.

بوده؛ در کتابی به نام روضة الشهداء؛ و اصل قضیه، دروغ و صددرصد دروغ است. سبحان الله! گفت:

بس که بیستند بر او برگ‌وساز   گر تو بیننی شناسیش باز

اگر سیدالشهداء علیه السلام بیاید و بیند - او در عالم معنا که می بیند، اگر در عالم ظاهر هم بیاید بیند - چه می بیند؟ می بیند ما برای او اصحاب و یارانی ذکر کرده ایم که او اصلاً یک چنین اصحاب و یارانی نداشته است.^۱

البته گفتنی است که امروزه این مطلب توسط مبلغان و مداحان اهل مطالعه مطرح نمی شود؛ بلکه بیشتر از سوی افرادی کم سواد و مبتدی عنوان می گردد که باید جلو آن هم گرفته شود. همچنین، برخی مداحان به بهانه اینکه حضرت زینب علیها السلام سر خود را به محمل زده، قمه می زنند؛ درحالی که این امر، سند معتبری ندارد؛ زیرا:

اولاً، این داستان از نظر سند، به شدت ضعیف است. این مطلب، در منابع معتبر نیامده و از برخی کتاب ها، مانند کتاب نور العین فی مشهد الحسین علیه السلام گرفته شده است که نویسنده آن، مشخص نیست. مرحوم شیخ عباس قمی در این زمینه می نویسد: «نسبت سر شکستن به حضرت زینب علیها السلام، بعید است؛ چون ایشان، عقیده بنی هاشم و صاحب مقام رضا و تسلیم است.»

وی سپس، با استناد به کتاب های معتبر تاریخی، اثبات می کند که اسرای کربلا را بر ناقه های عریان و بی جهاز نشانده بودند و اصلاً محمل در کار نبوده تا آن حضرت سرش را به آن بکوبد.^۲

ثانیاً، این گونه رفتارها، مورد نهی حضرات معصومین علیهم السلام است؛ به خصوص

۱. مرتضی مطهری، مجموعه آثار استاد شهید مطهری، ج ۱۷، ص ۷۷.

۲. شیخ عباس قمی، منتهی الآمال، ج ۲، ص ۹۳۸.

امام حسین علیه السلام که مصیبت دیدگان کربلا را از چنین اعمالی نهی کرده بودند. امام حسین علیه السلام به خواهرشان فرمود: مبدا شیطان، صبر از گفت براباید؛ «فَنظَرَ إِلَيْهَا الْحُسَيْنُ علیه السلام وَقَالَ لَهَا يَا أَخِيَةَ لَا يَذْهَبَنَّ جِلْمَكَ الشَّيْطَانُ.»^۱

با این فرض، چگونه ممکن است حضرت زینب علیه السلام اقدام به شکستن سر خود کند؟ ممکن نیست ایشان برخلاف تذکر امام خویش، چنین عملی را مرتکب شده باشد.

۳. ارائه مطالب ارزشمند و کاربردی

باید اذعان نمود که در دهه‌های اخیر، برخی عزاداری‌ها از محتوای غنی عاشورایی تهی شده است؛ چراکه فلسفه عزاداری که آموختن درس‌ها و پیام‌های عاشوراست، مورد توجه قرار نمی‌گیرد و گاه، بیان آموزه‌های عاشورا از سوی روحانیان، تنها مقدمه‌ای برای جمع‌شدن مردم برای سینه‌زنی و زنجیرزنی مبدل شده است. بر این اساس، شاهد این مشکل خواهیم بود که عزاداری‌ها، صرفاً به حالتی نمایشی درآمد و فقط چشم‌ها را خیره کند و هیچ پیامی در آن نباشد. اینکه بیشتر بر رنگ و لعاب روضه‌خوانی افزوده شود و از محتوا خالی بماند، باعث می‌شود که نگاه‌ها از تفکر و اندیشه در ماهیت انقلاب حسینی به سوی ظواهر سطحی آن معطوف گردد و این، از آسیب‌هایی است که دامنگیر برخی مجالس عزاداری شده است؛ درحالی‌که فرهنگ عاشورا، عمیق‌ترین فرهنگ‌هاست و دسترسی به آن، نیازمند ژرف‌اندیشی است و هدف اصلی عزاداری حسینی، شناخت چرایی قیام و آشنایی با وظایف خویش و یادگیری معارف اسلامی است و صرفاً سینه‌زنی و زنجیرزنی، کافی نیست. امام خمینی علیه السلام در این باره فرموده:

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۲.

«انگیزه این گریه و این اجتماع در مجالس روضه را، خیال نکنید فقط این است که ما گریه کنیم برای سیدالشهداء. نه سیدالشهداء احتیاج به این گریه‌ها دارد؛ نه این گریه خودش - فی نفسه - کاری از آن می‌آید.»^۱

به جهت همین عزاداری‌های پُرمحتوا و روشمند است که امروزه دشمنان از چنین مراسم‌هایی وحشت دارند و در قالب‌های مختلف با آن مخالفت می‌نمایند؛ اما آنان با عزاداری‌های انگلیسی مخالف نیستند و آن را تبلیغ نیز می‌کنند.

۴. انتخاب اشعار پُرمحتوا و اثربخش

از جمله عناصر بسیار مهم و تأثیرگذار در روند شکل‌گیری مراسم سوگواری امام حسین علیه السلام، مداحان و مرثیه‌خوانان هستند. امامان علیهم السلام عزاداری توسط مداحان را تأیید می‌کردند؛ با این تفاوت که ایشان شعرای متعهد و بنامی چون: «کمیت اسدی»، «دِعْبَل خُزاعی» و یا «سید حَمیری» را تأیید نموده، به اشعار و مداحی آنان سمت‌وسو می‌دادند.

هارون مکفوف، یکی از یاران امام صادق علیه السلام، می‌گوید: به محضر آن حضرت شرفیاب شدم، فرمود: «برایم مرثیه بخوان.» برایش خواندم. فرمود: «این‌گونه نمی‌خواهم؛ آن‌گونه‌که در کنار قبر آن حضرت علیه السلام مرثیه می‌خوانید، بخوان.» و من خواندم:

أَمْرٌ عَلَى جَدِّتِ الْحُسَيْنِ   فَقُلْ لِأَعْظَمِهِ الرُّكِيَّةَ...

«از کنار قبر حسین علیه السلام گذر کن و به استخوان‌های پاک او بگو...»

دیدم آن حضرت به گریه افتاد. سکوت کردم؛ ولی فرمود: «ادامه بده.» ادامه

۱. امام خمینی رحمته الله، صحیفه نور، ج ۱۳، ص ۲۲۴.

دادم. فرمود: «باز هم بخوان.» خواندم تا به این بیت رسیدم که:

يَا مَرْيَمُ قَوْمِي فَأَنْدُبِي مَوْلَاكِ   وَعَلَى الْحُسَيْنِ فَأَسْعِدِي بِيُكَاكِ^۱

«ای مریم!^۲ برخیز و بر مولای خود ندبه کن و با گریهات بر حسین علیه السلام

رستگاری طلب کن.»

دیدم امام صادق علیه السلام گریه کرد و بانوان نیز شیون سر دادند. وقتی آرام شدند،

حضرت فرمود: «ای ابوهارون! هرکس بر امام حسین علیه السلام مرثیه بخواند و ده نفر را

بگریاند، پاداش او بهشت است.»

از دعبل خُزاعی نقل شده است که من در ایام شهادت امام حسین علیه السلام به

محضر امام رضا علیه السلام شرفیاب شدم. دیدم حضرت محزون و اندوهگین نشسته و

یارانش نیز گرد آن حضرت نشسته‌اند. هنگامی که مرا دید، فرمود: «ای دعبل،

خوش آمدی! آفرین بر کسی که با دست و زبانش ما را یاری می‌کند!» سپس، در

کنار خویش برای من جا باز کرد و مرا کنارش نشانید. آنگاه به من فرمود: «ای

دعبل! دوست دارم امروز برای ما مرثیه بخوانی.» آنگاه امام رضا علیه السلام برخاست و

پرده‌ای میان ما و حرم‌سرای خویش زد و خانواده‌اش را پشت پرده نشانید. سپس،

به دعبل فرمود: اشعار خود را بخوان و وی نیز مرثیه‌ای را در ماتم امام حسین علیه السلام

و اهل بیتش خواند که قسمتی از آن چنین است:

«ای فاطمه! اگر پیکر به خاک و خون غلطیده حسین را که تشنه‌کام کنار شَطِّ

فرات به شهادت رسیده، به خاطر آوری، در آن هنگام، ای فاطمه! کنار آن پیکر،

به چهره‌ات سیلی می‌زنی و اشک چشمانت را بر رخسارت سرازیر می‌سازی.

ای فاطمه! ای دختر بهترین مردم، برخیز! و بر ستارگان آسمان‌ها در آن صحرای

۱. ابن‌قولویه، کامل‌الزیارات، ص ۱۰۴.

۲. مقصود، مریم بنت‌عمران، مادر حضرت عیسی علیه السلام می‌باشد.

خشک ناله بزن؛ چرا گریان نباشم، وقتی که به خاطر آورم دختران زیاد در قصرهای خویش درامان‌اند؛ ولی حریم خاندان رسول خدا دریده شده است؛ درحالی‌که آل‌زیاد در دژهای محکمی آسوده‌اند، فرزندان رسول خدا در صحراهای خشک و سوزان سرگردان‌اند. آری! تا آن زمان که خورشید در عالم پرتوافشانی می‌کند و ندای مؤذنی برای نماز بلند است و تا وقتی که خورشید طلوع و غروب می‌کند و به هنگام شبانگاهان و صبحگاهان، بر آنان می‌گیرم.^۱ همچنین، دعبل گفت:

مَدَارِسُ آيَاتٍ خَلَّتْ مِنْ تِلَاوَةِ وَمَنْزِلُ وَحْيٍ مُقْفِرُ الْعَرَصَاتِ^۲

«خانه‌های شما ای آل‌محمد سَلَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مدارس آیات خدا بود که دشمنان نور، تلاوت قرآن را در آن خاموش کردند و محلّ نزول وحی الهی بود که اکنون، از همه چیز تهی گشته است.»

به هر حال، همان‌طورکه ملاحظه می‌کنید، آیا واقعاً این‌گونه اشعار در تحریک عواطف و گریه مؤثر است و یا به قول استاد مطهری، گفتن: زینب مضطرم، الوداع، الوداع؟^۳

امروزه، مداحان می‌توانند با الگوگرفتن از شاعران مرثیه‌خوان زمان ائمه عَلَيْهِمُ السَّلَامُ و انتخاب اشعار پرمحتوا، اثربخش و جان‌سوز، اقدام به برگزاری عزاداری‌های شایسته کنند؛ مثلاً به جای توصیف چشم و ابروی حضرت ابوالفضل عَلَيْهِ السَّلَامُ، می‌توانند این اشعار را بخوانند:

وَاللَّهِ إِنْ قَطَعْتُمْ يَمِينِي
إِنِّي أَحَامِي أَبَدًا عَنْ دِينِي

۱. نعمت‌الله جزائری، ریاض الأبرار في مناقب الأئمة الأطهار عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، ج ۲، ص ۵۲۷.

۲. شیخ صدوق، عیون أخبار الرضا عَلَيْهِ السَّلَامُ، ج ۲، ص ۱۴۲.

۳. ر.ک: مرتضی مطهری، مجموعه آثار استاد شهید مطهری، ج ۱۷، ص ۲۹۱.

وَعَنْ إِمَامٍ صَادِقٍ الْيَقِينِ نَجَلِ النَّبِيِّ الظَّاهِرِ الْأَمِينِ

«به خدا سوگند! اگرچه دست راستم را قطع نمودید، ولی من پیوسته از دینم حمایت می‌نمایم و از امامی صادق‌الیقین که فرزند پیامبر پاک و امین است، حمایت می‌کنم.»

استاد شهید مطهری رحمته الله ضمن انتقاد از اشعاری که برخی شعار می‌دهند، می‌گوید:

«عظمت اباعبدالله، چیز دیگری است. او، چیزی است، ما چیز دیگری. شعارهایی که در سینه‌زنی‌ها و نوحه‌سرایی‌ها می‌دهید، شعارهای حسینی باشد. نوحه، بسیار بسیار خوب است. ائمه اطهار دستور می‌دادند افرادی که شاعر بودند، نوحه‌خوان بودند، نوحه‌سرا بودند، بیایند برای آنها ذکر مصیبت بکنند. آنها شعر می‌خواندند و ائمه اطهار گریه می‌کردند. نوحه‌سرایی و سینه‌زنی و زنجیرزنی، من با همه اینها موافقم؛ ولی به شرط اینکه شعارها شعارهای حسینی باشد؛ نه شعارهای من درآوردی؛ «نوجوان اکبر من، نوجوان اکبر من»، شعار حسینی نیست. شعارهای حسینی، شعارهایی است که از این تیپ باشد؛ فریاد می‌کند: «أَلَا تَرَوْنَ أَنَّ الْحَقَّ لَا يُعْمَلُ بِهِ وَأَنَّ الْبَاطِلَ لَا يُنْتَهَى عَنْهُ لِيَرْغَبَ الْمُؤْمِنُ فِي لِقَاءِ اللَّهِ مُحِقًّا؟»^۲ [ای مردم!] آیا نمی‌بینید که به حق عمل نمی‌شود و کسی از باطل رویگردان نیست؟ در چنین شرایطی، مؤمن - نگفت حسین یا امام - باید لقای پروردگارش را بر چنین زندگی‌ای ترجیح بدهد.» و یا: «فَإِنِّي لَا أَرَى الْمَوْتَ إِلَّا سَعَادَةً وَلَا الْحَيَاةَ مَعَ الظَّالِمِينَ إِلَّا بَرْمًا»^۳ - هر جمله‌اش، سزاوار است که با

۱. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۴، ص ۱۰۸.

۲. ابن شعبه حرانی، تحف العقول، ص ۲۴۵.

۳. همان.

آب طلا نوشته شود و در همه دنیا پخش گردد و این، باز هم کم است - من، مرگ را جز خوشبختی نمی بینم. من، زندگی با ستمکاران را جز ملالت و خستگی نمی دانم.»
 مرا عار آید از این زندگی
 که سالار باشم کنم بندگی^۱

ب. بایسته‌های روشنی عزاداری

۱. استفاده از سخنرانان متخصص

بی تردید، تبلیغ، یک هنر و تخصص است. کسی در این عرصه موفق است که با فنون سخنرانی و روش خطابه آشنایی داشته و هنر تبلیغ را بداند؛ اما متأسفانه، بسیاری از آسیب‌های موجود در مجالس عزاداری، ریشه در همین امر دارد؛ یعنی در این مجالس، معمولاً معارف اسلامی و احکام شرعی، توسط اشخاصی بیان می‌شود که فاقد تخصص لازمند و بدین ترتیب، احکام را نادرست یا وارونه مطرح می‌کنند. همچنین، بسیار دیده شده که سخنران یا مداح مجلس عزاداری، آیات قرآن یا زیارت‌هایی را که می‌خواند، صحیح تلفظ نمی‌کند.

بر این اساس، اگر خانمی که جلسه عزاداری را مدیریت می‌کند، از تحصیلات حوزوی مرتبط با چنین جلساتی بی‌بهره باشد، با دادن اطلاعات نادرست، چه بسا مخاطبان بسیاری را دچار مشکل می‌نماید و مسائلی را به مردم و نسل جوان تعلیم می‌دهد که صحت ندارد؛ به عبارت دیگر، ایجاد تعارض‌های فکری با نقل مطالب غیرواقعی و سست، خرافه‌گرایی، مخلوط کردن حقایق با وقایع ساختگی و مسائلی از این دست، ممکن است طیف وسیعی از

۱. مرتضی مطهری، مجموعه آثار استاد شهید مطهری، ج ۱۷، ص ۱۸۸.

شرکت‌کنندگان را نسبت به دین دچار تردید نماید و یا برایشان نوعی بدبینی ایجاد کند. از این رو، بهترین روش، استفاده از خواهران و برادران طلبه‌ای است که مدارج علمی لازم را در حوزه‌های علمیه گذرانده‌اند. این افراد می‌توانند با ارتقای بینش مذهبی و دادن اطلاعات درست و مورد نیاز به مخاطبان، زمینه را برای رشد دینی خود و دیگران فراهم سازند. البته خواهران و برادران طلبه باید توجه داشته باشند که هیچ‌گاه بدون تحقیق و مطالعه، اقدام به برگزاری جلسات سخنرانی و یا مراسم عزاداری نکنند و با مطالعه مستمر و روشمند در این مسیر گام بردارند.

۲. فرصت‌سازی

مجالس عزاداری امام حسین علیه السلام، فرصتی بسیار ارزشمند به دست می‌دهد تا خطیبان به بیان احکام و مباحث شرعی، اخلاقی و اعتقادی بپردازند و عزاداران حسینی را با معارف دینی آشنا کنند. بر این اساس، همان‌گونه که در محرم سال ۶۱ هجری، امام حسین علیه السلام برای احیای دین قیام کرد، مراسم عزاداری آن حضرت نیز باید برای احیای دین و ترویج معارف الهی، بستری شایسته و مناسب را فراهم سازد.

هر چه داریم از حسین و کربلاست   کربلا شیرازه آیین ماست

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «إِنَّ تِلْكَ الْمَجَالِسَ أُحْبِبُهَا فَأَحْيُوا أَمْرَنَا فَرَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَحْيَا أَمْرَنَا؛^۱ چنین مجالسی را دوست می‌دارم. پس، امر (مکتب) ما را زنده نگه دارید. خداوند رحمت کند کسی را که امر ما را احیا نماید.»

ناپلئون بناپارت می‌گوید:

۱. عبدالله حمیری، قرب الإسناد، ص ۴۱۸.

«ما باید برای برپایی یک همایش اجتماعی یا سیاسی، ده‌ها هزار کارت چاپ کنیم و با چه زحماتی آن کارت‌ها را به اشخاص برسانیم. از این گذشته، از ده‌ها هزار نفر، تنها هزار نفر حاضر می‌شوند و کار ناتمام می‌ماند؛ ولی مسلمانان و شیعیان، با نصب یک پرچم سیاه در یک مکان، می‌گویند: ما می‌خواهیم برای حسین عزیزمان گریه کنیم. ده‌ها هزار نفر در ظرف دو ساعت، در مجلس جمع می‌شوند و همه مسائل سیاسی، اجتماعی و مذهبی خود را در آن مجلس حل و فصل می‌کنند.»^۱

۳. رعایت آداب و احکام عزاداری

عزاداری، آیین و رسم دیرینه پیروان مکتب اهل بیت علیهم‌السلام است که با سنت‌ها و بافت جامعه ما درآمیخته است. به همین دلیل، همواره سعی شده این سنت ارزشمند که آثار بسیار نیکویی در جامعه بر جای نهاده و به فرموده امام خمینی علیه‌السلام اسلام را زنده نگه داشته، در مدار موازین شرعی قرار بگیرد و با وزانت هرچه بیشتر برگزار شود. از این رو، مراجع عظام تقلید در جهت برگزاری بهتر مراسم عزاداری، توصیه‌ها و فتواهایی صادر نموده‌اند که در ادامه به آنها اشاره می‌کنیم.

- رعایت احکام عزاداری:

سؤال: آیا جایز است زنان با حفظ حجاب و پوشیدن لباس خاصی که بدن آنان را بپوشاند، در دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی شرکت کنند؟
جواب: شرکت زنان در دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی، شایسته نیست.^۲

۱. <http://news.aqr.ir>.

۲. آیت‌الله خامنه‌ای، أجوبة الإستفتانات، س ۱۱۴۳.

سؤال: آیا خواندن زن در مجالس عزاداری با علم او به اینکه مردان نامحرم صدای او را می‌شوند، جایز است؟

جواب: اگر خوف مفسده باشد، باید از آن اجتناب شود.^۱

سؤال: ایستادن و نگاه خانم‌ها به مردانی که در خیابان مشغول عزاداری هستند، چه حکمی دارد؟ و مسئولیت دست‌اندرکاران هیئت در این مورد چه مقدار است؟

جواب: نگاه کردن خانم‌ها به بدن مردان نامحرم، جایز نیست.^۲

سؤال: راه رفتن خانم‌ها در عقب دسته‌های عزاداری چه حکمی دارد؟

جواب: اگر مستلزم ارتکاب معصیت نباشد، اشکال ندارد.^۳

سؤال: در مجالس زنانه، زنان مداحی و سخنرانی می‌کنند و صدای آنها به گوش مردان رهگذر می‌رسد. آیا این عمل، جایز است؟

جواب: آیت‌الله فاضل لنکرانی: شنیدن صدای ایشان، اگر در معرض ریبه و التذاذ نباشد، حرام نیست.^۴

سؤال: حتماً دیده‌اید که در برخی موارد، مرثیه‌خوانی و یا مداحی زنان در مجلسی که برای خانم‌ها برپا شده، به گونه‌ای است که صدای آنان با بلندگو به گوش مردان رهگذر می‌رسد. آیا این عمل، جایز است؟

جواب: آیات عظام فاضل، صافی، امام خامنه‌ای، نوری، امام خمینی، تبریزی، وحید، بهجت و سیستانی: اگر صدای آنان باعث لذت‌بردن و تهییج

۱. همان، س ۱۱۴۱.

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی آیت‌الله صافی گلپایگانی: .

۳. همان.

۴. فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۶۲۵، س ۲۱۸.

شهوٲ نامحرم شود، جایز نیست^۱

- رعایت آداب عزاداری:

امام حسین علیه السلام و یارانش، تنها برای احیای دین اسلام از جان، مال و خانواده خویش گذشتند؛ اما برخی عزاداران به واجبات خود اهمیت نداده، از انجام گناهان ابایی ندارند یا صرفاً در زمان و مکان خاصی دین‌دار می‌شوند؛ حال آنکه فرد دین‌دار، در هر زمان و مکانی که باشد، باید خود را ملزم به رعایت دستورها و رهنمودهای الهی نماید؛ مثلاً زن مسلمان، در حَرَم یا پارک، در جشن یا عزا و امام‌زاده یا کنار دریا، در همه جا باید اهل حجاب باشد. رعایت حجاب، به داخل حَرَم اختصاص ندارد که وقتی از آن مکان بیرون رفت، چادرش را تازه، داخل کیفش پنهان کند.

متأسفانه، برخی در شب‌های ماه محرم، با تمام وجود عزاداری می‌کنند و از دل و جان برای آن حضرت می‌گریند و بر سر و سینه می‌زنند؛ اما نماز صبح آنان قضا می‌شود یا اینکه با زبانی که «حسین حسین» گفته‌اند، زبان به غیبت و تهمت می‌کشایند و بر سر پدر و مادر خود فریاد می‌زنند و یا در بیرون از هیئت‌های عزاداری، به‌گونه‌ای رفتار می‌کنند که گویی چیزی به نام دین و اعتقادات برای آنها معنا ندارد. بعضی‌ها نیز به علت شدت عزاداری صدایشان گرفته و صورت آنان از گریه خیس شده، اما شب‌ها در اینترنت، دنبال مطالب و

۱. همان، س ۲۱۸۲؛ صافی گلپایگانی، جامع الأحکام، ج ۲، س ۱۶۸۱؛ آیت‌الله خامنه‌ای، أجوبة الإستفتانات، س ۱۱۴۵؛ نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، س ۵۴۵؛ امام خمینی، استفتانات، ج ۳، احکام نظر، س ۵۷ و ۶۵؛ تبریزی، استفتانات، س ۱۰۵۸؛ دفتر آیات عظام: وحید، بهجت و سیستانی؛ آیت‌الله مکارم شیرازی: «خیر، جایز نیست.» (مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۲، س ۷۶۴؛ همان، ج ۱، س ۷۸۵)

تصاویر غیراخلاقی و مستهجن هستند. عده‌ای میلیون‌ها تومان برای عزاداری سیدالشهداء علیه السلام هزینه می‌کنند، درحالی‌که هنوز حقوق واجبی همچون خمس یا زکات را پرداخت ننموده‌اند و حق الناس را ادا نکرده‌اند و اهمیتی به فقیران و نیازمندان پیرامون خویش نمی‌دهند.

اینها، بخشی از آدابی است که یک عزادار واقعی بایسته است به آنها توجه نشان دهد و در واقع، گفتار و کردارش باید به گونه‌ای باشد که سیره و منش امام حسین علیه السلام آن را تأیید کند و همسو با هدف قیام عاشورا باشد.